

# sikhizam

## vera vučkovački

Naziv religije nastao je od penjabske (Pendžab) reči sikh koja znači učenik, konkretno, pripadnik učenja gurua.

Sikhizam je proizišao iz hinduizma i pod mnogim drugim uticajima: Jayadevine (Džajadeva) skripture Gita Govinda, ideja Ramanande (početak XIV veka) koji je negirao kaste, i Kabira protivnika ritualizma. Moglo bi se reći da je sikhizam u odnosu na hinduizam sličan protestantizmu prema katoličanstvu. Osnivač sikhizma guru Nanak savremenik je Luterov.

O njegovom životu zna se veoma malo. Ime Nanak znači: »onaj koji je rođen u kući svoje majke«. Pripadao je porodici kaste kshatriya. Imao je dva sina i bio službenik jednog muslimanskog vladara. U vreme njegove mladosti delhijski sultan Sikandar Lodi (1489-1517) grdno je proganjao hinduiste. Inače, Nanak je bio veoma učen, poznao je ne samo filosofije indijskih religija već i islama.

Nanakova vera je monoteistička. Bio je protiv razmetljive molitve i pokore, hodočašća i hramova. Smatrao je da svi ljudi, bez obzira na kastu, imaju pravo na saznanje o bogu. Bio je ubeđeni kvijetista. Zato, bez obzira na njegove, u suštini revolucionarne ideje, nije bilo persekucija na njegovo učenje. Za svoju doktrinu pridobio je priličan broj pristalica.

Nasledio ga je njegov učenik Lehna, takođe kshatriya. Kao guru uzeo je ime Angad. Njemu se pripisuje početak i neki delovi inskripcije Granath Sabha (ili Adi Granath) u kojem je zapisao učenje gura Nanaka i svoje devocionalne himne. Kao oznaka svetog karaktera knjige je jezik gurumukh, način pridikovanja gurua. Kada je 1552 godine osetio da će umreti za svog naslednika odredio je, ne svoje sinove, nego kshatriju Amar Dasa.

Amar Das je sproveo niz reformi. Tada je došlo i do prve šizme u sikhizmu: odvojio se red udasi koji je osnovao Nanakov sin. Jedna od značajnih reformi Amar Dasa je odbacivanje prakse sati (spaljivanje žene sa umrlim mužem). Naglasio je Nanakovu ideju o kastama i apelovao da svi Sikhi jedu zajedno. On je takođe podelio oblasti na dvadeset dve biskupije u kojima su delali misionari. Godine 1574. on je predao gurstvo svom sluzi i zetu Jethi (Džetha).

Kada je postao guru Jetha je uzeo ime Ram Das. U vreme njegovog gurstva Indijom je vladao mogulski sultan Akbar koji je bio, ne samo tolerantan u odnosu na hinduse, već je i sam nastojao da spoji sve religije Indije, proklamujući versku ideju il-ilahi. Sultan mu je podario u Amritsar prostor na ostrvu sred jezera na kome je Ram Das udario kamen temeljac prvoj bogomolji Sikha, čuvenom Zlatnom hramu, 1579. godine. Inače, ovaj guru iako nije dao nikakve nove doktrine, veoma je cenjen kod Sikha. Umro je 1581. godine.

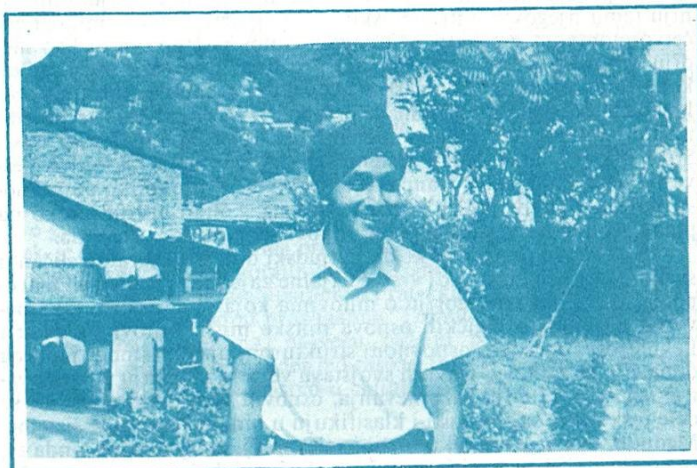
Prvi gurui sikhizma su težili da gurstvo bude određeno naimenovanjem a ne nasledstvom. Ram Das je to prenebregao i za svog naslednika izabrao svog trećeg sina Rajana (Ardžan) Devu. Zbog toga su nastale preprike među braćom, jer je najstariji smatrao da on treba da nasledi oca. Ali, Arjan je imao turban svog oca, simbol vodstva, i ubrzo su mu se priklonili svi Sikhi. Guru Arjan je jedan od značajnijih gurusa sikhizma. Zaveo je strog finansijski sistem. Veliki deo Granath Sabhe je njegovo delo (1603-1604). U tu svetu knjigu sikhizma sabrao je himne njegova četiri prethodnika, dodao svoje i mnoge himne ranih i srednjevekovnih svetitelja raznih verskih sekta. Ali, učinio je veliku političku grešku: kada je sultan Akbar umro on je, izvesnom sumom novaca, podržao princa Khusrua, u nadi da će on produžiti Akbarevu politiku tolerancije. Ali se prevario; na presto je došao Akbarov naslednik Jahangir (Džahangir). Da bi ga kaznio, mladi sultan je naredio da plati ogromnu sumu dukata, pa pošto to ovaj nije bio u stanju da plati, uhvatio ga je, zarobio i mučio do smrti 1606. godine.

Kao naslednika odredio je svog sina Har Govindu i ostavio mu u amanet da sikhizam i svoj položaj brani oružjem. Bio je ustoličen sa tradicionalnim turbanom i ogrlicom, ali je tome dodao pundu na temenu, a kasnije pripasni remen mača. Tako se sikhističko gurstvo upustilo u novu »avanturu«: osnovana je sveta vojna dinastija. Borio se protiv Mogula, bio uhvaćen i zatočen dvanaest godina u tvrđavi Gwalior. Oslobođen je posle dvanaest godina pošto je isplatio dug Arjana.

Čim se našao na slobodi osnovao je regularnu pešadiju i knjicu i savetovao svojim učenicima da jedu meso kako bi fizički ojačali. Tom vojskom je tri puta pobedio šaha Jahana (Džahan, od 1627-1666). Har Govind je umro 1645. godine u mestu Kiratpuru u dolini nižih Himalaja koje je smatrao sigurnijim od Amritsara. Zanimljivo je da je šah Jahan koji je razorio mnoge hindu hramove imao rešpekta prema Sikhima.

Govindu je nasledio njegov unuk Har Rai. Bio je prijatelj i pristalica nesrećnog prestolonaslednika Dare Shikhoha. Kada je presto na silu zauzeo Aurangzeb, mladi sin šaha Jahana, on je pozvao Har Raia 1659. godine, u Delhi da prisustvuje pogubljanju Dare Shikhoha. Nije otišao već je poslao svog najstarijeg sina koga je sultan zarobio i time onemogućio da nasledi svog oca. Zato je Har Govind za naslednika imenovao svog najmlađeg brata, iako je još bio dete. Ali ovaj je već 1664. godine umro. Naslede je preneseno na Ted Bahadura drugog sina Har Govinda. Ali njega je 1675. godine pogubio šah Aurangzeb jer je odbio da prede u islam. Njegovo proročanstvo da će Englezi srušiti mogulsku imperiju, obistinilo se.

Deseti i poslednji guru bio je njegov sin Govind Rai. On je znatno reorganizovao zajednicu Sikha. Sproveo je niz reformi. Proglasio ju je zajednicom khalsa (»čistih«), uveo ritual posvećenja pahul koji ih je uvrstio u pravi vojni odred. Prilikom ovog rituala šećer se rastvara u vodi, mešajući ga khandom (bodež sa dve oštrice), a kandidat ga pije u pet gutljaja uz uzvikivanje ratnog poklika kojim vernik zavetuje svoju pripadnost i vernost zajednici Sikha. Time se obavezao i da će poštovati i upražnjavati pet KA: kes – da ne seče kosu i bradu-, kachh – da nosi i danju i noću kilote dokolenice-, kara – da nosi gvozdenu grivnu, da se ne odvaja od kripana (mač) ili kanghe (mali bodež) i da na temenu nosi khandu (pundu). Prva četiri KA su simboli spremnosti vojnika za borbu, a peti simbolizira kaciguru. Neki od KA imaju i duhovno značenje. Tako, kachh simbolizira samosavlđavanje, grivna – počast, a punda neporočnost misli. Meso i alkohol su im kao ratnicima doz-



voljeni, ali su zato strogo zabranjeni narkotici i pušenje. Istovremeno, Govind Rai je svom imenu dodao Singh (lav). Uveo je i jednu vrstu pričesti, tzv. karah-parshad, pri kojoj bi svi zajedno pojedeli vrstu kolačića od brašna, butera i šećera.

Guru Govind Singh je nastojao da obrazuje stajaću vojsku za odbranu od Moghula, ali je to sprečio područni islamski guverner ubivši dva njegova sina. Tako je sikhizam postao vojnička teokracija. Ne zna se kada je obrazovana prva stalna vojna jedinica. One su imale svog sirdara (general, vođa) koji je, posle gurua bio glavni autoritet sikh. Njihova prestonica postao je Amritsar. Kada je 1716. godine ubijen poslednji veliki sirdar Tat Khalsa, Sikhi su ostali bez stalnog vođe. Tokom celog XVIII veka vođe su se menjale, vodile se borbe sa muslimanskim gospodarima, tako da je značaj vođa rastao. Neki od njih su postali i velike maharaje (maharadža). Tako je raja (radža) Jasa (Džasa) Singh kovao i svoj novac. Sikhi su bili pretežno razjedinjeni sve dok ih 1808. godine nije ujedinio Ranjit Singh. Dalja istorija sikhizma je istorija Penjaba.

Guru Govind Singh je proklamovao da je Granath Sabha božji predstavnik na zemlji. On je dodao himne devetog gurua Ted – Bahadura i ostavio u amanet da ova knjiga posle njega bude glavni guru. Granath je pisan jezikom penjabi pomešan sa jezikom Maratha, protkan persijskim i arapskim rečima, a stilom propovedi gurua. Tema je unija ljudske duše sa tvorcem, a put je odbacivanje egozima, težnja ka moralnom savršenstvu, služenje čovečanstvu, poštovanje najviše etike, a odricanje od svetovne i životne aktivnosti zabranjeno. Granath je »ustoličen« u Zlatni hram u Amritsaru kao vrhovna svetinja.

Na jednom od guru – mata (sveti koncil) u Amritsaru 1762. godine fiksiran je simbol sikhizma: khanda: dva ukrštena mačadvorezca i jednog prstena, što simbolizuje ratničku krepost tela i duhovnu snagu.

### Religija

Osnova učenja sikhizma je monoteizam, vera u jednog boga; on se prikazuje višestruko: nekad panteistički, nekad teistički. Apsolutni je neopisiv, neshvatljiv i vremenski neograničen. Parameshur (car nebeski, ili nebeski zaručnik duša) različito se naziva: Hari,

Ram, Govind itd. Guru Govind Singh uveo je epitete za boga koji personificiraju junaštvo: sarbloh («čelični»), mahakal («velika smrt»), asipani («ruka s mačem»).

Sikhizam ima i svoju legendu o stvaranju sveta. »U početku beše samo bog. Igram je stvorio mayu (maja = iluzija) iz koje je proistekao mnogostrani svet«. Oni veruju da su duše rodene iz boga, a slične su usamljenim svetiljkama. Duše se zaogrcu telom koje je nastalo iz pramaterije. Dokle god duša ne pobeđi i ne uništi strasti tela, ona mora da luta. Prema delima za života duša odlazi ili u raj, ili u pakao, tj. rađa se ponovo u jednom od 8.400.000 oblika zemaljske egzistencije. Ponovnih rađanja duša se može spasti samo verom i ljubavlju prema bogu. Kada duša konačno spozna da je bog jedina realnost, tada se više ne rađa i vraća se u božanski izvor iz koga je potekla. »Duša i bog pobeđuju karmu«, smatra sikhizam.

Iako Sikhi priznaju samo jednog nevidljivog boga, ipak, se učešće drugih božanstava u egzistenciji čoveka ne poriče. Od bogova najviše se poštuje hinduistička Durga zbog svoje borbenosti. Kultovi sikhizma su kombinacija verskih običaja islama (na pr. obrezivanje) i hinduizma koji kultove produhovljava. Dogme sikhizma tvrde: »Religija se ne sastoji samo iz reči, hodočašća i meditacije... Ostani čist usred nečistog sveta i tako ćeš naći put vere«. »Pravo sretstvo pobožnosti i duhovne čistoće je izgovaranje imena božjeg«.

Ritual se sastoji uglavnom od recitacija himni Granatha. Veliki značaj ima i karah-prasad (pričešće) koje se obavlja specijalnim ceremonijalom.

Hram Sikha potseća na hindu hram bez idola. Umesto njih nalazi se Granath Sabha položena na uzvišeni podium i otvoren na psalmi za tu priliku. Dok se psalm čita sveštenici iznad njega mašu paunovim lepezama.

Sveta mesta Sikha su Zlatni hram u Amristaruru koji je obložen čistim zlatom i hram Tarn Taran, 20 km. južno od Amritsara, oba sagrađena na sred jezera. U velikim hramovima obavljaju se specifične ceremonije zvane pujaris (puđžaris) koje su istovremeno i materijalni izvor za podizanje velelepkih hramova, jer je ceremonija uključivala i skupljanje priloga za vreme dok granathi (sveštenici) čitaju tekstove.

U svakodnevnom životu granathi se ne razlikuju od ostalih Sikha, sem što su život posvetili studiji i tumačenju svetih tekstova. Oni su i dušebrižnici svoje pastve. Učitelji (gurui) i propovednici ne veruju u potrebu askeze; oni se žene i stvaraju porodice. I pored svega Sikhi imaju i asketske monaške redove, tzv. udesi = »oni koji su se odrekli sveta«, nirmala-sadhui = »sveti bez moralnih mrljaka«, i akali = »obožavaoci večnih božanskih bića«. Pripadnici ovih sekta žive po ugledu na fakire i hinduističke žive svece tzv. sanyasi.

Ceremonija venčanja obavlja se kruženjem mladenaca oko svetog rukopisa Adi Granatha, dok sveštenik recituje prigodnu psalmu. Isto kao i hinduisti i Sikhi spaljuju svoje umrle. Askete se ne spaljuju već se sahranjuju u sedećem položaju.

U socijalnom pogledu sikhizam je daleko progresivniji od hinduizma; oni nemaju podelu na kaste, nego svi čine jednu kastu. Još je guru Nanak nastojao da svoje pripadnike socijalno izjednači i oslobodi ih kastinskog ropstva. U tome je potpuno uspeo tek deseti guru Govind Singh. Prema njegovoj reformi svi Sikhi se ujedinjuju u jednu khalsu – jedinstveno bratstvo, čiji je simbol singh – lav. Uključivanje u bratstvo proučava se ceremonijom pahul koja se obavlja pre sedme godine života deteta, pubertetu. U pubertetu. Tom prilikom iskušenik pije pet gutljaja slada, a posle svakog gutljaja mora, pojačanim glasom da citira drevne ratničke sentencije i da se zakune da će rigorozno poštovati pet svetinja KA: kes, kangha, kripian, kachh i kara. Mora se zavetovati da neće uzimati droge i pušiti. Ovih pravila rigorozno su se pridržavali samo sledbenici gurua Govindnda, dok drugi, manje rigorozni tzv. sahij-dhari (sahidž-dhari) bili su liberalniji i delimično odstupali od zaveta.

Sikhi poštuju svetost krave, ne ubijaju ih, ali zato jedu ostale vrste mesa, samo pod uslovom da klanje mora da se obavi jednim zamahom, kako se životinja ne bi mučila.

Etika sikhizma najslabija je etici hinduizma. Osim u pogledu kasta, sikhizam poštuje hinduističku tradiciju i neke njegove bogove, specijalno one borbene.

Sikhizam je treća po značaju indijska religija danas sa oko 13 miliona pripadnika. Zlatni hram i grad Amritsar predstavljaju ne samo religiozan centar sikhizma nego i politički centar iz koga ova ratnička kasta regrutuje svoje političke predstavnike (sikhistički Vatikan). Sikhi su ne samo najbolji, najagilniji i najkonstruktivniji deo indijske armije, već isto tako izvanredni i veoma agilni trgovci, premda se uspešno bave i svim mogućim pozivima i sportom. Ma koliko bili savremeni oni u većini poštuju svoju sikhističku tradiciju: obavezno nose svoj karakterističan turban, ne briju se i ne šišaju.

1. Angad je ime jednog od heroja epskog doba  
2. Dara Sikhoj je preveo Upaništade na persijski i ispovedao mističnu muslimansku jeres sufi  
3. Kod Indijaca pubertet nastaje nešto ranije nego kod nas; nekad čak i pre desete godine života.

# žilet u ustima

## Saša Radonjić

### KIŠA

kiša, kiša  
kiša

potpuno mokri  
svukli smo se  
i podigli ruke ka nebu

(modri nokti i modro nebo)

obrijani glava  
(kosu smo zakopali duboko u zemlju)  
ležemo jedno uz drugo  
i u glas izgovaramo:

kiša

iz oblaka  
propadaju bijeli čaršavi  
i prekrivaju nas

iz zemlje  
umjesto trave  
niču vlasi naših crnih kosa

(crne trave i crno nebo)  
duga

### KROZ OMČE

gledamo se kroz omče  
misliš: jupiter

u sobi su ostavili  
dviije stolice  
pribor za pisanje  
kutiju cigareta  
sa obe strane crvenog luster  
po jedna čelična kuka  
i omče  
misliš: zašto se ja plašim  
kad su njegove oči crvene  
kao luster  
raširili smo ruke  
prstima dodirujemo jupiter

### NA KRSTARENJU

lađu kojom smo plovili  
potopila je bura  
valovi su izbacili tijelo  
utopljenog mornara

njegova lijeva šaka  
bila je čvrsto stisnuta  
i iz nje se cijeđila  
crvenkasta sluz

u suton  
lađu kojom smo plovili  
potopila je bura

ležimo na dnu mora  
u ustima su nam se oplodile ribe  
mi smo meduze  
zgnječene u lijevoj ruci utopljenog mornara  
pronaći ćete slike sa krstarenja

### OŽILJAK

ispod lijevog oka ima ožiljak  
pokušavala je od vrpce za kosu

načiniti omč

vrpca je bila isuviše kratka  
isuviše crvena za prevaru ožiljka

gurnula je žilet u usta  
pogledala u ogledalo  
i primjetila vrhove crnih cipela  
na polici ormarića

ispod lijevog oka  
gledali smo se rukama

prsti nemaju nokte